

Vermontban, az egyetemen én is remete voltam, külön a legtöbb diáktársam szemében, aki ki sem mozdult parányi koleszszobájából a farkasordító téli hidegben. Középosztályos

családban nevelkedtem, olyan férfiak mellett, akik söröznek és tekéznak. Kiríttam gazdag iskolatársaim közül, akik jobbra előkelő új-angliai bentlakásos gimnáziumból kerültek ide, nem holmi San AntoniÓ-i katolikus pÉpiskolából, ahová feszes farmerben és cowboycsizmában jártak a fiúk a felső osztályokban. Időnként úgy rám tört a magány, hogy szándékosan a lehető legkésőbb adtam vissza a könyveket a könyvtárban, hadd menjek utoljára a postáért és hazudhassam, hogy levelet kaptam otthonról.

Az egyetemen soha nem vállaltam semmiféle kockázatot. Csupán a közel-keleti emberek zavarba ejtő kedvessége mozgított ki sündisznóállásomból. Pár hónap alatt több barátságot kötöttem, mint az előző négy évben együttvéve. Egy ideje arról álmodoztam, hogy költő leszek, és az arab világban olyan helyre találtam, ahol még a cipőtisztítók és a pásztorok is kívülről idézték a verseket. Furcsán otthon éreztem magam a Közel-Keleten, ahol akkora volt a hőségek, mint Texasban, a népes családok, a hatalmas tálak és a vallási ünnepek pedig San AntoniÓra emlékeztettek tizenvalahány nagynénimmal, nagybácsimmal és harminc-egynéhány unokatestvéremmel. Izraelből eljőve nem Olaszországba mentem, mint terveztem, hanem Egyiptomba, Jordániába, Szíriába és Törökországba. Egyiptomban megismerkedtem hat izraeli fiúval, akik még utoljára együtt kirándultak, mielőtt bevonulnának a hadseregbe. Meghívtak, tartsak velük a Sínai-félsziget sivatagaiba. Megosztottunk az élelmen, és olyan égbolt alatt aludtunk, amely Mózesre is letekintett, midőn megpillantotta az Urat az égő csipkebokorban. Olyan szabadnak és elevennek éreztem magam, hogy legszívesebben sírva fakadtam volna a hálától. Stoppal bejártam Szíriát, és idegen házakban háltam Jordániában. Mindenütt új barátságokat kötöttem, szikrányit se féltem, és titokzatos módon olyan tulajdonságokat fedeztem föl magamban, amelyeknek a létezéséről sejtelmem

sem volt. Kis Láng, így neveztek akkor az emberek, mivel telve voltam lobogó szenvedéllyel. Volt valami a Közel-Keletben, amely lényem legmélyét keltette életre, és jobbá tett; jobbá, mint valaha is voltam.

2000 júliusában hagytam ott a Közel-Keletet. Két hónap múlva kezdetét vette Izraelben és a Nyugati Parton a második intifáda. Kínai albérletemben néztem a híreket, amelyek beszámoltak arról, hogy a városok, amelyeket ismertem, háborús övezetté váltak, mert az izraeliek és a palesztinok egymás ellen fordultak. Harcoló palesztin gerillák rejtőztek el Betlehemben, az általam annyira szeretett Születés templomában, ahová oly gyakran jártam imádkozni, és ahol kezdtem visszanyerni rég elveszített hitemet. A pizzériát, ahol a barátaimmal találkoztam Jeruzsálemben, lebombázták, ahogyan azt a piacot is, ahol vásárolni szoktam. Hasonló sorsra jutott a kávézó, ahol forró csokoládét lehetett inni. Hebronban és Nabluszban, ahol az utcákon egykor záporoztak rám a szíves köszöntések, pokolgépek robbantak az autókban, és szinte naponta öldösték egymást a helybeliek meg az izraeli hadsereg alakulatai. Itt találtam meg a szívem, hogy az elképzelhető legdurvább módon törjön össze.

Miután szakítottam Kínában, Bejrútba költöztem, hogy újságíróként dolgozzam. Noha zenéről és művészetről írtam, munkám időről időre elvitt a palesztin menekülttáborokba, ahol jegyzetfüzetemmel fölszerelve járkáltam a nyitott pöcegödörök között, s elnéztem, hogyan játszanak a gyerekek játékfegyverekkel, a homlokuk köré tekert Hezbollah-szalaggal. Meglátogattam Tripoliban egy pasast, közvetlenül azután, hogy fölrobbantották a Kentucky Fried Chicken étkezdéjét, egyszerűen csak azért, mert az amerikai. Huszonöt évesen jártam-keltem egy olyan városban, amely tele volt tizenöt év véres polgárháborús sebhelyeivel. A golyónyomok még láthatóak voltak a házfalakon. Éjszakánként verseket írtam a városról, amelyet előzőn-

löttek az angyalok. A Közel-Keletet mindennek ellenére változatlanul szerettem. Úgy szerettem, mint egyetlen más helyet sem életemben. Csak persze olyan érzés volt, mint egy halálos beteg férfiért rajongani, aki bármely percben távozhat az élők sorából.

A nap végén, a bejrúti szerkesztőségben, miután leadtam a cikkemet, félórára leültem az internet mellé, és a híreket böngésztem. A nap fotóinak nézegetése volt az én esti meditációm, mialatt a napkorong aláhanyatlott a hegyek mögött, és megvilágította a tengerre néző házakat. Volt ott minden a fotók között: agyonlőtt fiú Betlehemben; síró anya Jeruzsálemben egy terrorista bomba felrobbanását követően; New York belvárosának szemete; afganisztáni halottak. Elraktároztam e képeket az emlékezetemben, azok közé, amelyeket magam láttam. Éjszakánként valamennyi előjött az álmaimban.

Mire visszatértem Bostonba, lidérces álmokként üldöztek a képek, amelyeket ikonként gyűjtöttem össze a halottakról. El akartam felejteni őket. Két évig küzdöttem ezért. Kávézókban ejtőztem délutánonként, mint bárki más; szerelmekbe hecceltem magam; minden elképzelhetőt elkövettem, hogy visszataláljak önmagamhoz, ahhoz a lányhoz, aki szabadon járt át Izraelből Palesztinába, tele szenvedéllyel és költészettel, még mielőtt a világ összeomlott volna körülötte.

Hanem minden balul sült el és összekuszálódott. Pontosan az ellenkezője következett be annak, mint amire számítottam. Az egész olyan gyorsan történt. Megpróbáltam elfelejteni, hogy első szerelmem Afganisztánban és Irakban harcol. Megpróbáltam nem venni tudomást azokról, akiket megölt, vagy akiket megöltek az oldalán. Mégis, valahányszor fotókat láttam az iraki háborúról, mindkét félhez közel éreztem magam. Az arab oldalon azokat láttam, akik befogadtak otthonukba, míg az amerikai katonák arca mögött fölrémlt azé a suhancé, aki derekamat

szorosán átfogva végigtáncolt velem egy texasi utcán, majd átnyújtotta a kicsiny gyémántgyűrűt – ennyire tellett szegénynek –, hogy megkérje a kezemet.

Megpróbáltam elfelejteni, hogy azok az izraeli fiúk, akikkel bejártam a Sínai-félsziget sivatagait, mostanra egyenruhát öltöttek, s palesztin utcákon járőröznek azok között, akik teázni hívtak; ahogyan azt is, hogy egyik legjobb barátnőm, egy izraeli lány most épp a libanoni határ közelében katonáskodik. Barátaim egytől egyig az ellenség oldalán álltak. És én is ellenségükké váltam.

Naponta levelet várok a postával. Képzeletbeli beszélgetéseket folytatok Markkal. Tanfolyamra járok. Együtt kávézom a Báróval. És ami a legfontosabb, fotózni kezdem.

Minden este, közvetlenül öt óra előtt otthagynom jegyzetemet az íróasztalon, és belevetem magam az óvárosi bazár forgatagába. Elsurranok az aranyat, fűszert, szőnyeget és kávéét kínáló árusok előtt, el az Azem palota előtt, melynek falait rakott csempék borítják, az édességboltok előtt, ahol kandírozott mandula és törökméz kapható, el a muzulmán fejkendők hosszú, libegő sorfala előtt, végig egy széles, macskaköves utcán. Itt állott egykor Jupiter templomának nyugati kapuja. Az óváros szívében aztán jobbra fordulok. Áthaladok egy fekete fémkapu alatt, és megállok egy pillanatra, hogy kendővel takarjam el hosszú barna hajamat. Aztán leveszem a cipőmet. Meztelen lábbal lépegetek végig a hűvös márványlapokon. Cipőmet a hátizsákomba csúsztatom, és csak megyek egyenesen előre, mígnem egy hatalmas bronzajtó elé érek, amely legalább négyszer olyan magas, mint én. Belököm. A küszöbön túl a nyolcadik századi Omajjád mecsetben találok magam, ez az iszlám negyedik legszentebb helye, amely mindig újabb ámulatra késztet.

Ennél szebb helyet életemben nem láttam. Homlokzata bizánci templomokra emlékeztet. Káprázatos mozaikjai a Paradicsomot ábrázolják gyümölcsfákkal és folyókkal, napfényben szikrázó mennyei városokkal. A mecset alsó traktusát márványcsempék fedik, faajtaira mesterek geometrikus díszítményeket faragtak. Mégsem maga az épület, hanem valahogyan az általa elfoglalt tér teremt szent kapcsolatot az éggel. Ezért nem lep

meg, hogy hajdanában itt állt Jupiter szentélye, aztán meg Haddé, később Keresztelő Szent János temploma, most pedig az iszlám építészet egyik gyöngyszeme. A szírek jobbára nem annyira imádkozni járulnak ide, hanem itt élnek: kéz a kézben sétálgatnak az udvaron, piknikeznek vagy játszanak a gyerekeikkel.

Jómagam azért jövök az Omajjád mecsetbe, hogy tanúja legyek egy csodának. Minden este öt óra körül lenyugodni készül a nap Damaszkusz felett, és a napfény fénytócsában gyűlik össze a fehérmárvány udvaron, megvilágítva a járólapokat, mígnem mindenki, aki rajtuk jár, olyan átszellemült lesz, mint az angyalok. A testek felsugárzanak a padlózatról visszaverődő fényben. Súlytalannak látszanak. Valahányszor ennek tanúja vagyok, könnyekig meghatódom – hogy az ember is lehet ilyen légiesen tiszta, ilyen áttetsző, mintha csak szárnya nőne. Elég lenne elrugaszkodnia a földről, és máris a levegőbe emelkedne, felül ezen az egész örületen. Ebben a sugárzó fényben semmi nem tűnik baljósnak.

Minden este elidőzöm itt egy órácskát. Megülök névtelenül a hatalmas udvar egy szegletében. Váratlan csönd és tágasság vesz körül a bazár lármája után. Elnézem az egymást kézen fogó párokat; a nőket, akik férjük után viszik uruk cipőjét; a gyerekeket, akik fölroppenő, ijedt galambokat vesznek üldözőbe. Sűrűn kattintgatom a fényképezőgépet, hogy megörökítsem a pillanatot és ezeket az embereket – a márványpillérek, a nagy, csillámló mozaikok alatt; közel a sírhoz, amely máig őrzi Keresztelő Szent János vénséges vén csontjait; ezen a szépséges menedékhelyen, ahol a helybeliek szerint keresztények és muszlimok a legkorábbi idők óta együtt imádkoztak. Amikor megszólal a műezzin imára hívó szava, olyan gyönyörű, hogy ehhez foghatót soha nem hallottam. Nem is egy hang, hanem három egyszerre; közös dalamban fonódnak össze.

Erre az egyetlen órára eltűnik a háború iszonyata és a lehetőség, hogy ránk is lesújthat. Mindent elural ez a fehér fény,

a gyerekek nevető arca meg a Paradicsom fáí és folyói, melyek fentről ragyognak le rám.

Hazatérve fölteszem a fotókat a számítógémemre. Az este hátralévő részét azzal töltöm, hogy a fotókat nagyítva fölfedezem azokat a részleteket, amelyek mellett a valóságban elsiklott a figyelmem. Itt, az egyik sarokban egy nő a kézitáskáját szorongatja, ujjai akkora erővel markolásszák a táskát, amit ott és akkor nem vettem észre. Egy fiú meg lopva két fehér burkába öltözött lányra pillant elmenőben. Egy síita nő, akinek fekete lepléből csak a szeme látszik ki, fölemeli és megcsókolja a gyermekét. A sárga kezeslábas éles kontrasztot alkot a feketével. Szír katonák sétálnak karonfogva, szabadon maradt kezükben nehéz csizmájukkal.

2.

Tíz perc kapaszkodás után végre ott függ fejem fölött a kolostor, a szikla oldalához tapadva, alig karnyújtásnyira. Félig futva mászom meg az utolsó lépcsőfokokat, ziháló légvételeim elkeverednek a kecskecsengők csilingelésével és a nem szűnő kutyaugatással. Végre emberi hangok ütik meg a fületem. Milyen különös, hogy emberek is élnek ebben a halálos némaságban!

A lépcső tetejére érve végigfuttatom kezem a kolostor egyetlen külső falán, örömömben, hogy végre ismét valami szilárdnak támaszkodhatom. Végigtapogatom a durván elnagyolt köveket, egészen a főbejáratig, ami miniatűr vaskapu, alig a fele 160 centimnek. Akik készítették, azt akarták, hogy aki itt belép, hajoljon meg alázatosan. Ezek az alázat ajtói. A menny keskeny kapui jutnak eszembe az evangéliumokból, meg Amma Theodora sivatagi szerzetesnő magyarázataiból:

Lépjünk be a keskeny kapun! Ahogyan nem hozhat gyümölcsöt a fa, amelyik nem állta ki a tél viharait, úgy áll most ez élénkbe. Hisz a jelenkor is vad viharokkal terhes.

Mélyen lehajolva kelek át a keskeny átjárón, tarkóm a köbtozogatot súrolja. Mikor ismét fölemelem a fejem és kiegye-

nesedem, a kolostor udvarán állok. Itt töltöm el a következő hónapot.

A szerencsém úgy hozta, hogy Eid második napján érkeztem. A muszlimok ezzel ülik meg a Ramadán hónap végét. A kolostort elárasztották a keresztény vallású arab zarándokok, akik szabadnapjaikat kihasználva sereglenek ide. Inkább emlékeztet falusi búcsúra, mint zarándokhelyre. Mindkét nembeli kamaszok flörtöknek egymással arabul, turisták kattogtatják a fényképezőgépeiket, miközben több tucat asszony rohángál ki a konyhából a szabadba kitett alacsony asztalokhoz, s hordja ki a sűrű joghurtot, olívaolajat, lepénykenyeret, kecskesajtot, friss, zöld olajbogyót meg az édes teát az uzsonnához.

Egy 190 centis, hórihorgas olasz félelmetes árnyéka vetül a tömegre. Paolo Dall'Oglio atya öröködik fölöttük, a híres apát, aki most a fejek fölé magasodva észrevesz engem is az udvar szélén. Láthatóan zavarja ez a csődület. Ahogy integetni kezd, csaknem elér a keze. Szinte hihetetlen, gondolom, hogy egyetlen ember ekkora teret foglalhat el.

– Stephanie! *Ja Ahlan Szahlan!* Már vártunk! Hogy vagy? Jól?

Zengő hangja végigvisszhangzik az udvaron, ahogy a dalamos arab szavakat ejti. Az angolját annyiféle akcentus befolyásolja, hogy lehetetlen behatárolni az eredetét, noha túlzott lelkesedése mindenképpen elárulja római voltát. Belemosolyog őszülő szakállába, átkarol és háton vereget. Aztán hátrébb lép, hogy szemügyre vegyen, akár a rögbiben.

– Nos, készen állsz akkor?

Pironkodva mosolygok. Nem, nem állok készen.

Öt évvel ezelőtt ismerkedtem meg Paolóval, első, rövid szíriai utam során. Másodszorra két év múlva találkoztunk, mikor Libanonban dolgoztam. Nem könnyű elfelejteni egy pusztában uralgó olasz óriást. Hamar meghódított harsogó nevetésével és a helybeliek mély megbecsülésével. Ő serkentett arra, hogy ara-

bul tanuljak és közelebbről is megismerkedjem az iszlámmal. Rajongtam érte. Kivált folyékony arab nyelvtudása bővült el, meg ahogyan az itteni muszlimokkal bánt. Bár már három éve javasolta, hogy végezzem el itt a Lelkigyakorlatokat, egy szerelmi csalódásra, egy brutális elnökválasztásra és egy háborúra volt szükség, hogy komolyan fontolóra vegyem az ajánlatát.

Furcsa választásnak tűnhet, hogy én, a félénk pont őt választottam lelkiatyámnak. Ez az olasz, aki közel negyedszázada él az arab világban, valóságos óriás, a természetéhez illő öblös hanggal, amelyet gyakran hallani, amint egyszerre tizenkétféle utasítást ad ki a helybeli arab dialektusban. Emellett folyékonyan beszél franciául, angolul és persze az anyanyelvén. Senki nem gondolná róla, hogy teológiából doktorált pap, inkább tűnik arab falusi pátriárkának. Ma délután fekete *keffijehet* visel, melyet a helybeliek módjára a feje köré csavart, továbbá zöld inget és pecsétes khaki nadrágot. Meztelen lába ide-oda csúszik az olcsó barna szandálban, efféle műanyag lábbeliket zuhanyozáshoz szokás fölvenni. Időről időre vastag, szögletes keretű szemüvegét is fölteszi, amelynek vastag lencséi komikusan fölnagyítják a szemét.

Legendás személyiség ő a környéken, nagy különös és kiváló koponya, aki keresztényként meglehetősen vitathatóan ragaszkodik ahhoz, hogy szeretni kell a muszlimokat és az iszlámot. Közeleli barátsága a legkülönbözőbb iszlám iskolákba tartozó sejkekkel, a Korán elmélyült ismerete és nyitottsága az évente ideözönlő muzulmán zarándokkal szemben sokak elismerését kivívja, míg mások megvetik ugyanezért. Akadnak szírek, akik nem bíznak benne, mondván, hogy egy olyan európai, aki a Közel-Kelet egy sivatagi völgyében óhajtja leélni az életét a az vagy buggyant, vagy cionista kém. Más muszlimok és keresztények misztikus szentnek nevezik, *majnoun b'Aallah*nak, isten bolondjának, a keleti kolostorok történetében oly gyakori szent elmeháborodottak egyikének. Akadnak azután olyan itteni keresztények, akik úgy vélik,

egy olasz soha nem értheti meg, milyen nehéz keresztényként élni a Közel-Keleten, kivált most, hogy az iszlám egyre hangosabb és követelőzőbb, és hogy a keresztények célponttá váltak Egyiptomban meg Irakban. Noha én sem értek egyet az apát valamennyi vélekedésével, mégis nagyra tartom, és mindig is lelkiatyámnak, szellemi vezetőmnek tekintetem. Osztozom félelmében, hogy amennyiben a keresztények nem változtatnak az iszlámmal szembeni hozzáállásukon, máris összezsugorodó közösségeik hamarosan egyszer és mindenkorra eltűnnek.

Talán azt becsülöm a legtöbbre Paolóban, hogy hisz abban – ami fölöttébb ritka –, hogy az élet igenis újraépíthető a történelem romjain, s hogy a Közel-Kelet tragikus múltja korántsem végleges és orvosolhatatlan. 1982-ben, huszonhét éves fejjel, jezsuita papnövendékként érte meg Bejrútban a Közel-Kelet történetének egyik legviharosabb időszakát. Izrael ekkor, a máris tömördek emberéletet követelő libanoni polgárháború idején támadta meg az ország déli részét, majd pedig Bejrútot, hogy szembeszálljon a Palesztin Felszabadítási Fronttal. A légitámadások több ezer civil életét követelték. Még ugyanebben az évben iszonyú vérengzésre került sor Szabra és Satila palesztin menekülttáborokban, Bejrút külvárosában, amikor keresztény falangisták az izraeli csapatok támogatásával több száz, ha nem éppen több ezer civilt gyilkoltak le. Szíriában Hafez al-Asszád elnök a Muszlim Testvériség felkelésére válaszul szír egységeket küldött Hama városába, ahol újabb ezrek haltak meg egyetlen nap leforgása alatt. Az egymással szembenálló felek azután tovább öldösték egymást Libanon-szerte.

Míndeközben Paolo úgy érezte, hogy meghal a szíve. Ő legalábbis így hívta. El akart vonulni a világ elől, így talált rá a sivatagban a hegyi kolostorra, Mar Muszai al-Habasi néptelen, legendás romjaira. Utat vágott hát magának az évszázadokkal előtte járó szerzetesek benőtt nyomdokain. Tiszta vizet, gyertyát és elemlámpát vitt magával a hegytetőre. A kaput zárva találta.

Holdtalan éjszaka volt, s csak a következő napon, mikor a nap már alábukóban volt, sikerült kifeszegtetnie. Előtte ott meredezett a sötétben az omladozó rom, beroskadt tetőzetével, amelyre az égboltozat feszült rá új tető gyanánt miriádnyi csillagával. Elemlámpája fénycsóvjája középkori freskókra hullott a falakon, s a régi idők szentjei visszanéztek rá.

Tíz napig imádkozott a romok között. A környező hegyeket járta, olyan barlangokban imádkozott, ahol annak idején a sivatagi atyák laktak. Végül az ég hírül adta, hogy újra tudja építeni a romokból a kolostort, új rendházat alapíthat szerzetesek és szerzetesnők számára, akik együtt élhetnek itt teljes némaságban, imának és zarándokok fogadásának szentelve életüket. Békében a közel-keleti vérontás közepén. Ugyanakkor olyan fogadalmat is tesznek majd, ami különbözik más rendek reguláitól: végig párbeszédre törekednek az iszlámmal és a környék muszlimjaival.

Több mint két évtized múlva ez a kis szerzetesi közösség berendezkedett Irak, Izrael és Libanon határvidékén. Mára évente több ezer keresztyény és muszlim látogatót fogadnak. A kápolna pompás tizenegy–tizenharmadik századi freskóit helyreállították. A szentek, akiknek arcát Paolo azon az első estén megpillantotta, mostanra a Közel-Kelet legszebb falra festett képmásainak számítanak. Miközben a vidék keresztyény kisebbsége mind nagyobb számban külföldre menekül, a rendház szilárdan marad a helyén, nemritkán együtt bőjtölve Ramadán idején a kolostor muszlim alkalmazottaival, arabul misézve, s az arabot használva közös nyelv gyanánt. Szeptember 11. után a rendház Al-Kalilra változtatta a nevét; ezt a nevet adta isten a Koránban Ábrahámnak. Ábrahámnak, muszlimok, keresztyények és zsidók közös ősatyjának, aki egy napon vadidegeneket fogadott sátrába, vendégül látva isten angyalait.

– Ha szeretsz valakit – mondta –, akkor azt is helyesled, ahogyan ül, eszik vagy iszik, egy vagy a reményeivel, mentséget találsz gyarlóságaira és nagyra tartod erényeit.

Azért mondta, amit mondott, mert az elmúlt három évtizedben, amióta a muzulmánok között él, közelebb érzi magát hozzájuk, mint honfitársaihoz, márpedig a szívünket is odaadjuk azoknak, akiket szeretünk. A szeretet, tanította. Mindig testet ölt ilyen vagy olyan alakban.

Ezért is jöttem hozzá. Tudtam, ő aztán nem engedi, hogy szemet hunyjak a közelmúlt közel-keleti eseményei fölött, ahogyan azt sem, hogy ne vegyek tudomást családom történetéről. Ellentmondana a világképének, ha annak fordítanánk hátat, aki szenved. Ha ennyi év után szembe akarok nézni az életemmel, keresve se találhatnék erre jobb helyet, mint ezt a szír sivatagot, ahonnan nem is lehet megfutamodnom.